

LEGITIMA APĂRARE – TEMEI DE ÎNCETARE A URMĂRIRII PENALE

Olesea CREȚU,

doctorandă, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Sarcina de a descoperi o infracțiune impune existența unei faze independente în procesul penal – urmărirea penală [3, p. 149].

Urmărirea penală are ca obiect acumularea probelor necesare cu privire la existența infracțiunilor, la identificarea făptuitorului și la stabilirea răspunderii acestora [4, p. 101].

Efectuarea activităților de urmărire penală joacă un rol deosebit de important în realizarea scopului procesului penal înscris în art. 1 C.pr.pen. [5]. Atingerea acestui scop nu se realizează întotdeauna prin trimiterea învinutului în judecată. Organul de urmărire penală, pe baza probatoriului poate ajunge și la alte concluzii, care demonstrează fie lipsa de vinovăție a celui în cauză, fie existența unor împrejurări de natură a împiedica tragerea la răspundere penală, situații de stingere a procesului penal în faza de urmărire penală.

În viața cotidiană există situații când cauzarea prejudiciului moral, material sau fizic persoanei sunt săvârșite conștient și de aceea sunt asemănătoare cu faptele prevăzute de legea penală, dar nu constituie infracțiuni. În asemenea situații au loc circumstanțe specifice, care înlătură prejudiciabilitatea faptei săvârșite și corespunzător o lipsesc de unul din semnele infracțiunii. Mai mult de atât, un șir de circumstanțe nu doar înlătură caracterul prejudiciabil al faptei, și respectiv nocivitatea faptei, dar și caracterizează astfel de fapte ca fiind social utile.

Cauze care înlătură caracterul penal al faptei constituie acțiuni conștiente ale persoanei ce cauzează o oarecare daună valorilor și intereselor ocrotite de lege, dar săvârșite în scopul ocrotirii drepturilor mai valoroase și de aceea nu prezintă pericol social și nu sunt

recunoscute ca infracționale.

Legitima apărare este circumstanța care exclude caracterul penal al faptei, prevăzută de codul penal.

În cadrul relațiilor social-umane se pot ivi anumite situații conflictuale, ciocniri de interese, care uneori îmbracă forme grave. Când desfășurarea lor ia forme violente, persoana care consideră că interesele sale legitime sunt ilegal vătămate sau periclitate simte instinctiv, pornirea nevoia de a răspunde cu violență la violență sau prin alte forme de apărare.

Art. 36 alin.(1) C.pen. prevede: „nu constituie infracțiune fapta, prevăzută de legea penală, săvârșită în stare de legitimă apărare”. Aceeași normă la alin.(2) prevede: „este în stare de legitimă apărare persoana care săvârșește fapta pentru a respinge un atac direct, imediat, material și real, îndreptat împotriva sa, a altei persoane sau împotriva unui interes public și care pune în pericol grav persoana sau drepturile celui atacat ori interesul public” [6, p. 73].

Dreptul la legitimă apărare decurge din dreptul esențial al omului la viață. Constituția RM proclamă că fiecare cetățean este în drept să-și apere drepturile și interesele sale legitime prin toate mijloacele neinterzise de lege. Apărarea acestor interese poate fi efectuată prin diverse căi.

În condițiile când organele abilitate de drept ale statului nostru se ciocnesc cu greutatea la asigurarea imunității persoanei, proprietății și altor valori, realizarea de către cetățeni a dreptului la legitimă apărare obține o importanță deosebită și trebuie să fie încurajată de societate. Faptul interzicerii cetățenilor de a se apăra împotriva infracțiunilor ce îi

amenință ar favoriza infractorii spre săvârșirea infracțiunilor. Fiecare cetățean al societății noastre are dreptul de a se apăra pe sine și pe alte persoane de la orișice atacuri infracționale prin acestea prevenind săvârșirea infracțiunilor. Legislatorul a recunoscut legitima apărare ca o acțiune activă de ofensivă.

Pentru recunoașterea stării de legitimitate apărare este necesar existența anumitor condiții ce se referă la atac și la apărare. Fiecare din acestea are particularitatea sa care se determină prin condiții corespunzătoare. Condițiile referitoare la atac determină apariția stării de legitimitate apărare, iar condițiile referitoare la apărare determină legalitatea acțiunilor de apărare.

Starea de legitimitate apărare este creată prin existența unui atac, adică a unei acțiuni sau acțiuni săvârșite cu intenția de a vătăma o persoană sau un interes public. Atacul este deci o acțiune prejudiciabilă, o comportare agresivă, o agresiune care îmbracă de obicei forma activă (de exemplu: îndreptarea armei asupra unei persoane, repezirea cu cuțitul asupra unei persoane etc). Fără existența atacului nu poate exista în general apărare și deci nici apărare legitimă.

Condițiile atacului în special sunt:

- atacul trebuie să aibă un caracter prejudiciabil, sancționat de legea penală ca infracțiune și săvârșit în mod intenționat;
- trebuie să fie îndreptat împotriva persoanei, a unui interes public și care pune în pericol grav persoana sau drepturile celui atacat ori interesul public, precum și împotriva drepturilor și intereselor altor persoane;
- persoanele care atacă trebuie să fie responsabile din punctul de vedere al dreptului penal;
- atacul trebuie să fie real, direct, material și imediat.

În practică se întâlnesc cazuri când unii judecători, neînțelegând legea, presupun că persoana care a fost supusă unui atac nu este în drept să se apere, dacă are posibilitatea să se apere prin fugă. Dar aplicarea legitimei apărări este posibilă și în situațiile când cel ce se apără a avut posibilitatea de a evita atacantul. În acest fel, condițiile legitimei apărări au o mare importanță, deoarece se determină într-adevăr dacă a fost

aceasta o depășire sau o legitimă apărare.

Din cele expuse mai sus rezultă cu certitudine că numai împotriva faptelor prejudiciabile (infracțiuni) prevăzute de legea penală se admite legitima apărare.

De asemenea, atacul trebuie să posedă un caracter direct, imediat, material, real.

Atacul trebuie să fie direct, adică să fie îndreptat și să creeze un pericol nemijlocit pentru valoarea socială susceptibilă de protecție penală.

Un indiciu al caracterului *imediat* al atacului este intervalul mic între momentul începerii atacului și momentul apariției pericolului. Dacă acest interval este mai mare, în asemenea mod încât există posibilitatea înlăturării lui prin alte mijloace decât săvârșirea faptei prescrite expres de legea penală, atacul nu poate fi considerat ca imediat și nu legitimează acțiunea de apărare.

Material este considerat atacul realizat prin mijloace fizice, adică prin fapte de natură să prejudicieze fizic valoarea contra căreia este îndreptat.

Atacul va fi real dacă există obiectiv, dar nu este presupus de o persoană”[7]. El constă în actul de agresiune care este pe punctul de a se produce, care amenință cu realizarea lui, existând certitudinea înfăptuirii sale (de exemplu, atacantul, după ce a amenințat victima cu moartea, își ia arma de pe umăr și o încarcă) [9, p.303].

Dacă persoana cauzează daună, apărându-se împotriva unui atac presupus, care nu există în realitate, în asemenea caz are loc apărarea fictivă. Răspunderea pentru apărarea fictivă este determinată de prezența sau de lipsa vinovăției. Astfel, dacă, reieșind din împrejurările concrete ale cazului, persoana consideră greșit că se produce un atac real și, aplicând mijloacele de apărare, nu își dă seama și nu putea să-și dea seama de caracterul eronat al presupunerii sale, acțiunile ei trebuie calificate ca săvârșite în legitimitate apărare [10, p. 233].

În cazul atacului real, declanșarea (izbucnirea) acestuia trebuie să fie atât de aproape de realizare încât dacă persoana constrânsă să se apere nu ar fi acționat în acel moment, ea ar fi expusă cu certitudine pericolului [9, p. 303].

Doar prin acțiuni de aceeași natură, caracter și intensitate sau care nu diferă vădit de cele ale atacatorului poate fi respins legitim atacul material, direct, real și imediat asupra unei persoane. În acest caz, vorbim despre legitima apărare, cauză care înlătură caracterul penal al faptei.

Pentru a constitui însă o legitimă apărare, fapta săvârșită în această situație trebuie să întrunească anumite condiții.

- acțiunea de apărare să se materializeze printr-o faptă prevăzută de legea penală;
- acțiunea de apărare să fie necesară pentru respingerea atacului;
- apărarea să se desfășoare în limitele proporționalității atacului” [8, p.246].

Încadrarea juridică a legitimei apărări este destul de complicată și anevoioasă, iar aplicarea ei corectă generează și o apreciere juridică corectă a vinovăției făptuitorului, care nu poate legal să fie tras la răspundere penală.

Organele de drept la examinarea cazurilor de legitimă apărare o atenție sporită trebuie să acorde factorului depășirii limitei legitimei apărări. Ca să nu depășească limita legitimei apărări, persoana trebuie să aibă simțul omnesc, să acționeze cu bună-credință, cinstit și obiectiv și nicidecum să nu se răzbune. Apărarea trebuie aplicată în timpul atacului, și nu după ce acesta a avut loc.

Totuși, în cazul stabilirii circumstanțelor legitimei apărări, organul de urmărire penală solicită dispunerea soluției de stingere a procesului penal.

Încetarea urmăririi penale are loc în orice moment al urmăririi penale, dacă se constată prezența temeiurilor corespunzătoare și poate fi aplicată numai în privința unei persoane sau în privința uneia din faptele persoanei.

Hotărârea privind încetarea urmăririi penale poate fi dispusă doar de către procuror, din oficiu sau la propunerea organului de urmărire penală, prin ordonanță. Odată cu emiterea actului de stingere a procesului penal, procurorul trebuie să menționeze în ordonanță și aspecte ce țin de revocarea măsurilor preventive, dacă acestea au fost aplicate, și nu în ultimul rând aspecte referitoare la reabilitarea persoanei bă-

nuite sau învinuite în cauza respectivă.

Încetarea urmăririi penale poate fi totală sau parțială. Numai încetarea integrală, și nu parțială, a urmăririi penale față de o persoană generează dreptul de reabilitare a acesteia.

Bibliografie

1. Codul de procedură penală, Legea nr. 122-xv din 14 martie 2003 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 104-110/447 din 07.06.2003.
2. Codul penal, Legea nr. 985, din 18.04.2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. Nr. 72-74 din 14.04.2009.
3. V. Orîndaș. *Procedura Penală*, Chișinău : USM, 2001.
4. I. Neagu. *Tratat de procedură penală*, București, Ed. Pro, 1997.
5. *Procesul penal are ca scop protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și protejarea persoanei și societății de faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legată de cercetare a infracțiunilor presupuse sau săvârșite, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată.*
6. Al. Barbăneagră, V. Berliba, C. Gurschii, *Codul penal comentat și adnotat*, Chișinău, Ed. Cartier, 2005.
7. Al. Barbăneagră, *Comentariu la Codul penal al Republicii Moldova*, Chișinău, 2003.
8. C. Bulai, *Drept penal. Partea generală*, Volumul I., București, 1992.
9. St. Botnaru, A. Șavga, Vl. Grosu, M. Grama, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Chișinău, Ed. Cartier Juridic, 2005.
10. I. Macari, *Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea generală*, CE USM, Chișinău, 2002.